

O STOČARSTVU U BITOLJSKO-PRILEPSKOJ OBLASTI**J. F. Trifunoski**

Bitoljsko-prilepska oblast je velika geografska kotlinska celina u srednjem delu sliva Crne reke, desne pritoke Vardara. Izdužena je od severa prema jugu. Na zapadu je zagrađena masivima planina Peristera, Drevenika i Kruševske planine. Sa istoka oblast zagrađuju planine Nidže sa Kajmakčalanom, Selečka i Babuna. Na severu je masiv planine Dautice. Jedino prema jugu ne postoji prirodna granica, jer je na toj strani Bitoljsko-prilepska oblast otvorena i čini celinu sa Lerinskom kotlinom u Grčkoj.

Ovako ograničena oblast uglavnom se slaže sa veličinom današnjih teritorija opštine Bitolj čije je središte na jugu, i teritorije opštine Prilep čije je sedište na severu.¹⁾ Usled otvorenosti u pravcu sever-jug klima Bitoljsko-prilepske oblasti je ekscesivna i izložena vetrovima. Zato su zime dosta oštre, sa više snega, a leta žarka i uglavnom bezkišna. Sunčani zraci u periodu juni-septembar jako zagrevaju i zato su žege jače nego u okolnim krajevima; najjače su žege u okolini Prilepa.

Po sredini oblasti u pravcu sever-jug teče pomenuta Crna reka, vrlo ćudljivog toka. Deo njene plitke doline mestimice ima barski karakter (kod sela Ribarca, Egrija, Novaka), a u pozno leto reka sasvim oslabi, ili njene pritoke presuše (osim desna pritoka Šemnica). Zatim pad Crne reke je vrlo mali da se jedva primećuje kretanje vode. U krajnjem južnom delu oblasti Crna napušta Bitoljsko polje, ulazi u Skočivirsku klisuru, da bi se preko Marijova i Tikveša ulila u Vardar.

Bitoljsko-prilepska oblast u svojim geografskim granicama uglavnom je dobro naseljena jer ima 2 veća gradska i 208 seoskih naselja. Gradska naselja, kako je izneto, su Bitolj i Prilep. Osobito su lepi položaji brojnih sela u podgorinama okolnih planina. Imaju prostrane pašnjake i nešto šuma na susednim planinama, dok se na kotlinskoj ravni u blizini kortita Crne reke vide široke livade veoma korisne za stočarstvo.²⁾ Dalje od korita pomenute reke uspevaju žita, duvan i druge kulture. Oko Crne reke je i u poznato leto sve zeleno kao u našim najplodnijim krajevima, na primer, skopskim, tetovskim, pećsko-prizrenskim i drugim.

Prirodne osobine Bitoljsko-prilepske oblasti tokom duge prošlosti pružale su mogućnosti za razvitak raznovrsnog privrednog života. Ali ipak veliku ulogu u životu ljudi imalo je gajenje stoke, jer po prirodnim odlikama oblast je bila više stočarska, a manje ratarska. Međutim, ti povoljni prirodni uslovi za razvitak stočarstva nisu uvek korišćeni u dovoljnoj meri jer se povremeno menjao društveno-istorijski razvoj. Takvo je stanje i u naše posleratno vreme, pa zato u ovoj oblasti javlja se vidno opadanje gajenja goveda, konja i svinja. Jedino se broj ovaca održava, mestimično i povećava.

¹⁾ Teritorije opštine Bitolj i Prilep delom zahvataju i predeo Marijovo, koji je izvan geografskih granica Bitoljsko-prilepske oblasti.

²⁾ Osobito velika područja sa livadama vide se oko sela Optičara, Logovardija, Karamana, Trna, Topolčana, Trojkrsta, Cepigova, Vranča, Vođana itd. To su sela na kotlinskoj ravni.

Jovan F. Trifunoski, profesor u penziji — Beograd

Zavod za statistiku SR Makedonije objavio je podatke o broju stoke po opštinama za 1971. i 1981. g. Ovo je najnoviji vremenski period dug deset godina. Podaci, koji su niže izneti, pokazuju koliko je iznosio broj glavne vrste stoke u celoj Bitoljsko-prilepskoj oblasti pomenutih godina.³⁾

Bitoljsko-prilepska oblast

Godina	Goveda	Konji	Svinje	Ovce
1971.	29.343	9.708	13.709	119.465
1981.	24.074	6.046	7.708	246.824
	manje 5.269	manje 3.662	manje 6.001	više 27.359

Tabela pokazuje znatno opadanje broja sledećih vrsta stoke: goveda, svinja i konja. Broj ovaca se povećao. Najveći broj stoke, posle ovaca, dolazi na goveda. Godine 1971. goveda je u Bitoljsko-prilepskoj oblasti bilo 29.343, a 1981. g. — 24.074. Za navedeni period od deset godina broj goveda je manji za 5.269. Prosečno za jednu godinu opadanje je iznosilo po 527 grla.

Na trećem mestu po broju zastupljenosti su svinje. Godine 1971. svinja je u Bitoljsko-prilepskoj oblasti bilo 13.709, a 1981. g. — 7.708. Za navedeni kratak period broj ove stoke je prepolovljen — manji je za 6.001. Za jednu godinu smanjenje je prosečno iznosilo po 600 grla.

Konjarstvo u Bitoljsko-prilepskoj oblasti svedeno je na najmanju meru. Godine 1971. konja je bilo 9.708, a 1981. g. — 6.046. Za navedeni period broj ove vrste stoke opao je za 3.662. Prosečno za jednu godinu opadanje je iznosilo po 366 grla.

Godine 1971. ovaca je u Bitoljsko-prilepskoj oblasti bilo 219.465, a 1981. g. — 246.824. Za period dug deset godina broj ovaca u celoj oblasti je veći za 27.359. Prosečno za jednu godinu povećanje je iznosilo 2.536 ovaca. Kao što se vidi jedino povećanje ovaca je znatno.

Napred je izjnetno da je Bitoljsko-prilepska oblast izdužena u pravcu sever-jug i podeljena na dve opštine. To su opština Prilep na severu i opština Bitolj na jugu. Niže su izloženi podaci o kretanju broja stoke po opštinama takođe za 1971. i 1981. g.

Od 1971. do 1981. g. veće opadanje broja goveda javilo se u opštini Bitolj (4.031), manje u opštini Prilep (1.238). Takođe veće opadanje broja svinja javilo se u opštini Bitolj (3.245), manje u opštini Prilep (2.756). Međutim, opadanje broja konja bilo je skoro podjednako u opštini Bitolj (1.991) i u opštini Prilep (1.671).

A kako je sa kretanjem broja ovaca? Povećanje je manje u opštini Bitolj (9.826), znatno veće u opštini Prilep (17.633). Gajenje ovaca, usled povoljnih prirodnih uslova, kao i zbog tradicije, i sada je vodeća grana ekstenzivnog jeftinog stočarstva.⁴⁾

U ovom kratkom prilogu prvo su izneti podaci o kretanju broja glavne vrste stoke od 1971. do 1981. g. na celu Bitoljsko-prilepsku oblast; zatim su

³⁾ Republički zavod za statistika: Prvi rezultati od popisot vo 1981. g., Skopje 1981., str. 19.

izneti podaci o kretanju broja stoke u opštinama te oblasti. To je svakako dosta zanimljivo. Međutim, meni nije lako ulaziti u podrobnije objašnjavanje iznetih podataka.

Opština Bitolj

Godina	Goveda	Konji	Svinje	Ovce
1971.	16.649	4.361	7.738	109.985
1981.	12.618	2.370	4.493	119.811
	manje 4.031	manje 1.991	manje 3.245	više 9.826

Opština Prilep

Godina	Goveda	Konji	Svinje	Ovce
1971.	12.694	5.347	5.971	109.480
1981.	11.456	3.676	3.215	127.013
	manje 1.238	manje 1.671	manje 2.756	više 17.633

Svakako kretanje broja stoke zavisi od prirodnih odlika, od etničkog sastava stanovništva (muslimani ne gaje svinje) i njegovog iseljavanja; zatim mlađe seosko stanovništvo većinom traži prihode van stočarstva i izvan svojih naselja. U posleratnom vremenu Bitolj i Prilep, napredni gradovi ove oblasti, velikom snagom privlače okolno seosko stanovništvo što takođe utiče na stanje stočarstva u selima. Zato Bitolj ima 78.768, a Prilep 60.466 stanovnika (1981. g.).

Stoka ove oblasti u ogromnoj većini pripada brojnim seoskim domaćinstvima, ali ima nešto stoke i u vlasništvu društvenih socijalističkih gazdinstava. Ta gazdinstva takođe utiču na kretanje ukupnog broja stoke, ali koliko o tome nemamo podataka.

Gajenje stoke u velikoj Bitoljsko-prilepskoj oblasti na jugu naše zemlje uvek je bilo od životne vrednosti. Zato, i pored opadanja broja goveda, konja i svinja, navedena privredna grana značajna je i danas, odnosno 1981. g. kada je imala sledeći broj glava: ovaca 246.824, goveda 24.074, svinja 7.708 i konja 6.046.

Preko navedenih brojeva stoke stanovništvo se snabdeva mesom, mlekom, sirom, mašću. Bez ovih proizvoda skoro se ne bi moglo živeti. Velika je uloga stočarstva i u davanju sirovina — vuna, koža — za zanatsko-industrijsku izradu odela i obuće u Bitolju i Prilepu. Značaj stoke je za obradu zemlje, stoka služi u saobraćaju i daje velike količine đubriva za povećanje prinosa ratarskih kultura. Na privatnim posedima pojedinih bitoljskih i prilepskih sela volovi i konji su nezamenjivi u obradi zemlje (na primer, sela Grumazi, Veleselo, Paralovo, Oreovec, Ostrec, Oblakovo, Streževo, Drevenik, Birino i druga).

⁴⁾ Inače, u celoj SR Makedoniji i ukupan broj ovaca pokazuje tendenciju opadanja: od 1971. do 1981. g. opao je sa 1.324.835 na 1.216.170 (manje 108.665).